

El valor suprem de l'educació

 quaderndelesidees.press/el-valor-suprem-de-leducacio/

December 17, 2017

Foto: Fotografia realitzada i cedida pels alumnes del Byåsen videregående skole de Trondheim.

El juny de 2017 vaig tancar el meu desè curs escolar com a professor de batxillerat a Trondheim, Noruega, on dono les assignatures de geografia i llengua estrangera. En aquesta dècada m'he trobat molts catalans que m'han fet preguntes sobre aquest sistema educatiu, empesos per la fascinació cap a la veïna Finlàndia. És una evidència que el model escolar nostrat està en crisi, fruit de les retallades de recursos, dels canvis legislatius constants i de la transformació social, i per això sovint es pren Escandinàvia com un mirall. Catalunya i Noruega són massa diferents i es pot descartar qualsevol importació directa, però és obvi que l'estudi d'un altre cas pot contribuir a la reflexió i la implantació de millores.

Aquest article presenta les principals característiques del sistema educatiu noruec, escrit des de l'experiència d'algú que n'és part. No és un repàs exhaustiu ni tècnic, sinó una visió general d'aquells aspectes que poden ser interessants des de Catalunya. El viatge comença amb els dos elements més importants de l'equació, alumnes i mestres, i després va ampliant el focus.

Els alumnes

Els nens noruecs comencen a anar a l'escola quan tenen sis anys, perquè Noruega no té tram d'educació infantil, només llar d'infants. El període d'escolarització obligatori és de deu cursos, dividits en set de primària i tres de secundària, que es fan en centres diferents. Més d'un 99% dels alumnes enllesteixen aquest tram en els anys que toquen, i obtenen el graduat bàsic. A partir d'aquí aproximadament la meitat va a la formació professional, que es fa en quatre anys (dos de teòrics a l'institut i dos de pràctiques remunerades), i la resta opta pel batxillerat, de tres anys, en alguna de les seves especialitats. Un terç dels que comencen l'ensenyament postobligatori l'allarguen o no l'acaben, tot i que el sistema té mecanismes per tornar-s'hi a incorporar.

És impossible descriure com són els alumnes de tot un país, però fem-ne un parell de pinzellades. Els índexs de desigualtat a Noruega són molt menors que a casa nostra, i la majoria dels habitants pertany a una immensa classe mitjana, tot i que les bosses de pobresa malauradament existeixen. El 15% dels alumnes són immigrants o fills de família immigrada, dels quals la meitat venen d'altres països europeus i l'altra hi han arribat amb l'estatus de refugiats.

Potser la principal característica dels alumnes noruecs és una independència molt més gran que la dels mediterranis. Van pel seu compte a l'escola i es queden sols a casa a menys edat, fins i tot als primers cursos de primària, i això fa que se sàpiguen espavilar. L'estatus econòmic dels pares els ha permès voltar el món, i un cop al batxillerat la majoria té alguna feina per hores per tal de tenir ingressos propis. Malgrat les qüestions inevitables a l'adolescència, sempre he tingut la sensació que els meus alumnes (de 16 a 19 anys) són molt més madurs que els de casa nostra.

Foto: *Fotografia realitzada i cedida pels alumnes del Byåsen videregående skole de Trondheim.*

Els mestres

A Noruega es fa servir la mateixa paraula, *mestre*, per a la primària i la secundària; *professor* es reserva per a la universitat. Ara bé, coexisteixen les dues vies d'estudi habituals: o bé es fa magisteri, enfocat a un dels trams educatius, o bé s'estudia una altra carrera i es cursa un any de pedagogia posterior. Des de 2015 els mestres de primària han de tenir un màster de cinc anys (abans era suficient amb un grau de tres), i per accedir-hi cal una nota mínima de notable a matemàtiques i noruec.

El país viu, tot i això, una crisi de la professió. Hi ha quaranta mil noruecs que tenen la competència pedagògica i treballen en altres sectors, mentre que es calcula que aviat en faltaran uns trenta mil. L'explicació és el baix nivell d'atur general, combinat amb uns sous poc competitius: un mestre només cobra un 70% del salari d'una persona amb la mateixa qualificació i experiència, segons dades de l'OCDE. Això, però, té un efecte secundari positiu. Descartada la professió com a refugi laboral, només s'hi dedica aquell que realment en té vocació.

Les condicions, en general, són bones. El govern dedica força recursos a la formació del professorat, en forma de reduccions de jornada dedicades a l'estudi. La càrrega lectiva

és d'unes 19 o 20 hores setmanals, una mica menys a partir dels 55 anys (ara la jubilació és als 67). A diferència del que passa a Catalunya, els mestres no tenim guàrdies ni res semblant, i les substitucions són sempre voluntàries i es paguen a banda.

La gran batalla és la flexibilitat horària, que els governs de torn sempre han volgut reduir; però en una professió on la càrrega laboral és tan variable al llarg del curs, imposar l'horari estàndard de vuit del matí a les quatre de la tarda és absurd. El darrer cop que això es va proposar, fa dos anys, es van convocar tretze dies de vaga, i vam aconseguir parar-ho. Els arguments són evidents: amb un horari tancat, com gestionem les excursions amb pernoctació, les trobades amb els pares, o els missatges que ens envien els alumnes al vespre?

La contractació dels mestres

Ara bé, la principal diferència amb el model català és que a Noruega els mestres no som funcionaris, sinó que tenim un contracte com el de qualsevol altre treballador. Per tant no existeix cap tipus d'oposició.

Quan un centre necessita cobrir una plaça, fa l'oferta d'aquesta necessitat indicant assignatura i percentatge (per exemple, biologia 40%, o anglès i noruec 100%). Els interessats envien el CV, i els que compleixen els requisits són cridats a una entrevista amb presència d'un membre de la direcció i un representant sindical. A l'entrevista, que sol durar uns 45 minuts, el candidat parla de la seva experiència, les idees pedagògiques que té, i es mira si encaixa amb el projecte del centre. Finalment la direcció, basant-se en les entrevistes, en alguns barems (com el nivell d'estudis) i, si és possible, en l'opinió de les anteriors escoles on ha treballat, escull el candidat que li sembla més vàlid. Normalment els primers contractes solen ser substitucions, a vegades d'un curs sencer, fins que al cap d'uns anys s'obté el contracte indefinit.

Sempre que plantejo aquest model a Catalunya la gent em diu que aquí no pot funcionar, que els directors només contractarien amics i familiars, i que el sistema porta a la privatització de l'ensenyament. Com és obvi, no hi estic d'acord. Si s'implanten els necessaris mecanismes de control, tant socials com des de l'Administració, hi ha molts avantatges: es dona una gran estabilitat a les plantilles, evitant una rotació constant dels professors joves; es filtren els mals professionals a partir de la tasca diària, i no d'un examen extern que es passa un cop a la vida, i es permet que els centres s'especialitzin o triïn el professorat adient per al seu projecte educatiu. A més, com veurem més endavant, això no té res a veure amb cap privatització encoberta.

Foto: Fotografia realitzada i cedida pels alumnes del Byåsen videregående skole de Trondheim.

Què ensenyem, i com

Amb la darrera reforma educativa de 2006, el parlament noruec va decidir que l'ensenyament s'estructuraria a partir de cinc competències bàsiques: llegir, escriure, calcular, expressar-se oralment i usar mitjans digitals. La quarta és especialment interessant, perquè se li dona una importància cabdal. Els alumnes constantment han de presentar i defensar els seus resultats, davant del grup o del professor. El fet que aquesta competència s'hagi arraconat tradicionalment a casa nostra té conseqüències greus per a la qualitat democràtica: només comproveu la dificultat que té molta gent per expressar de forma clara i concisa les idees en qualsevol reunió o assemblea.

Pel que fa als continguts específics, només em veig capacitat per parlar del meu tram educatiu, el batxillerat, pensat per a l'accés als estudis superiors. A Noruega n'hi ha de quatre tipus: genèric, de mitjans de comunicació, esportiu i artístic. Els dos darrers estan dirigits a aquells que tenen un talent en un d'aquests camps, però evidentment necessiten una formació comuna. La tria entre esport d'elit (o conservatori) i batxillerat aquí no existeix. Això sí, aquests alumnes fan més hores que la resta de companys i solen allargar un any els estudis per compensar el temps invertit en concerts o competicions.

El batxillerat genèric, que és de llarg el més cursat, té un primer any comú, i a segon els alumnes poden escollir assignatures de tres branques: ciències naturals, ciències socials i economia, i humanitats. El noruec és l'assignatura troncal més important, i es centra en la producció i anàlisi de textos, no en la pràctica gramatical. En canvi l'anglès només és obligatori a primer: es considera que als disset anys els alumnes ja han dominat aquesta llengua.

Els mètodes pedagògics que apliquem són molt diversos, i depenen en bona part del mestre. En una classe d'una hora i mitja, és habitual que el professor presenti el tema durant uns quinze o vint minuts, després els alumnes treballen pel seu compte, en grup o individualment, i al final es discuteixen els resultats. No s'ha abandonat la classe magistral, ni es rebutja la feina per projectes. Potser la clau és la variació.

Els centres educatius

Les escoles de primària (de primer a setè) i les anomenades «juvenils» (de vuitè a desè) pertanyen als ajuntaments, i per tant el personal, inclòs el docent, el formen treballadors municipals. En canvi els instituts, on es fa batxillerat i formació professional, són dels governs regionals. Els mestres de cadascun dels trams són diferents, perquè es considera que les capacitats pedagògiques necessàries no tenen res a veure.

A Noruega l'educació privada està restringida per llei i només es permet en aquells centres amb un projecte pedagògic especial (Montessori, escoles internacionals, etcètera). Això vol dir que més del 95% dels alumnes van a la pública. A més, no hi ha lliure elecció de centre al tram obligatori, i l'assignació la fa l'Administració. Tot això es justifica per una de les obsessions del model noruec, que és evitar la segregació escolar i garantir la igualtat d'oportunitats entre els alumnes. És un sistema molt allunyat del català, amb la triple via que separa els nens en funció de l'estatus econòmic familiar (rics a la privada, classe mitjana a la concertada, pobres i immigrants a la pública).

L'accés a la secundària postobligatòria sí que es fa per nota, i en algunes branques es realitzen proves específiques. En cas que l'alumne entri en un centre fora del lloc on viu, fet que passa sovint en els batxillerats esportiu i artístic, l'estat es fa càrrec de l'habitatge i manutenció al nou municipi, si així ho desitja.

Evidentment a tota la primària i la secundària no cal pagar res, i els alumnes disposen gratuïtament dels llibres de text, ordinadors, etcètera. Fins i tot està prohibit per llei que l'escola demani diners per a qualsevol activitat, per evitar que les famílies més pobres no hi puguin participar. Les excursions, visites al cinema i similars sempre van a càrrec dels pressupostos interns.

Finalment cal citar l'equip de suport, fonamental per atendre l'alumnat i per alliberar els mestres de les situacions més problemàtiques. Al meu institut, que té uns mil alumnes, aquest grup el formen set persones a temps complet: cinc orientadores per a qüestions de trajectòria acadèmica o de treball personal, una especialista en multiculturalitat i una infermera. A més, el govern regional dona accés a psicòlegs i fisioterapeutes si fos necessari. L'equip de suport està situat en un espai del centre aïllat de la resta i on els mestres generalment no hi tenim accés, per garantir la confiança i la confidencialitat.

Foto: *Fotografia realitzada i cedida pels alumnes del Byåsen videregående skole de Trondheim.*

L'horari i la llibertat de moviments

L'horari habitual de primària a Noruega és de dos quarts de nou del matí a la una del migdia. Com que els pares solen plegar de treballar a les quatre, fins a quart de primària hi ha activitats extraescolars als mateixos centres educatius, organitzades per l'Ajuntament. A partir de cinquè es considera que els nens ja poden anar sols a casa i quedar-s'hi fins que arribi la família. Als instituts en canvi sí que s'utilitza l'horari sencer de 8 a 16, tot i que els alumnes fan més o menys hores en funció de les assignatures optatives que han triat.

Una de les bases del model noruec és l'abundància de pauses. Se'n fan constantment a tots els trams educatius, perquè es consideren imprescindibles per al bon aprenentatge. Sempre n'hi ha una de llarga, normalment d'onze a dotze, per dinar, però mai no es fan més de quaranta-cinc minuts seguits de classe. En el cas dels meus alumnes adolescents, les escapades a la cantina són constants. Això sí, els més petits tenen l'obligació de sortir fora cada cert temps, plogui, nevi o faci sol. Només a partir de quinze o vint graus sota zero s'escurça el temps d'esbarjo exterior.

Però potser el més característic de les escoles escandinaves és l'absència de reixes o tanques i el fet que les portes sempre són obertes. A les de primària, la filosofia és pensar «per què haurien de voler marxar els nens?». I a les juvenils i als instituts, es permet que els alumnes surtin quan ho desitgin. Aquests centres escolars d'aspecte presidiari que tenim a casa nostra, i amb control d'accés, poden estar justificats per moltes raons, però és el símptoma d'un gran problema social.

La direcció dels centres

El director d'un centre escolar noruec no és un mestre de la mateixa escola, sinó que és nomenat directament per l'Administració després d'un procés de selecció de personal. Els estudis pedagògics són un requisit, però es valora especialment que s'hagin format en gestió i lideratge. Molts directors han treballat abans al sector privat, o en altres branques del govern, i a diferència dels mestres el sou es negocia directament i no està regit pel conveni col·lectiu.

La direcció és per tant com una alcaldia, responsable de la gestió interna i de la relació amb l'exterior. Les atribucions són tan nombroses que sempre se'n deleguen algunes a un sotsdirector, normalment responsable de l'economia, i a una sèrie de càrrecs intermedis nomenats directament pel director. És una estructura molt jeràrquica, però que queda matisada pel diàleg (ai del pobre que es posi els mestres en contra) i sobretot pel control dels representants sindicals.

La política

Arribem a un dels punts que caldria importar amb més urgència.

A Noruega l'ensenyament és una qüestió d'estat, com la defensa o el petroli. Els partits poden discutir detalls del model, però les seves característiques generals sempre es pacten. La legislació actual és de 2004 i la va elaborar un govern de centre-dreta. Es va desplegar durant vuit anys de centre-esquerra i després encara ha viscut una altra legislatura conservadora. Tot i això, no només no s'ha canviat, sinó que no hi ha plans per fer-ho a mitjà termini.

Això, evidentment, dona una enorme estabilitat, tant per als docents com per als alumnes. Els plans d'estudi de les diferents assignatures sí que es van revisant, però sempre amb moltes consultes i deixant un marge suficient de preparació.

A mode de conclusió

Des de fa dos segles l'escola és una de les institucions més importants de qualsevol societat, i alhora n'és un reflex. És evident que a Catalunya no podem tenir una escola com la de Noruega, perquè els catalans no som noruecs; però com que tampoc som pitjors que la gent del nord, pensem quins consensos podem importar.

El més important és el valor suprem de l'educació, i crec que al nostre país encara hi ha algunes capes socials que no ho veuen així. D'alguna manera és comprensible, a les societats catòliques hi predomina la reproducció social al marge dels mèrits, fet que la crisi de 2008 ha agreujat. Sembla com si estudiar no servís per a res, un missatge que es propaga i que cal desterrar.

L'acte docent és, si ho mirem, ben senzill. Hi ha un mestre, hi ha un grup d'alumnes, i hi ha una comunicació entre uns i altres. Com ho podem fer per tenir uns mestres preparats, implicats, amb vocació, alliberats de tota burocràcia i amb el suport necessari? Com aconseguim que els alumnes estiguin disposats a aprendre, tinguin capacitat per fer-ho i es beneficiïn del sistema? I finalment, volem que el model educatiu sigui un motor d'integració social o que garanteixi la segregació de classe? Sembla com si a Catalunya aquestes preguntes fossin secundàries i els debats es centressin en l'*atrezzo*: els plans d'estudi, la tecnologia a l'aula, l'horari intensiu, les propostes dels nous gurus, etcètera.

Un país que tingui l'ensenyament com a pilar social, i posi mestres i alumnes al centre del model. Si els nòrdics ho han aconseguit, per què no nosaltres?

Josep Sala i Cullell

Josep Sala i Cullell

